

O jednom trgu u Zagrebu i još nekim stvarima

Počinjemo obično činjenicama: Zagreb je grad star nekih devet stotina godina, srednje veličine, nikako da dođe do onog milijuna, glavni grad jedne od onih novih država, europski grad (ma što o tomu mislila Europa). Urbanizam je tek povremeno politička tema, a što se tiče vizualne kulture ona konačno nije više određena obavezom isticanja nacionalnog identiteta.

Pitanje stranca "kako se živi u Zagrebu" ne mora više nužno biti pitanje o političkim prilikama. Pomalo su se povukle i priče o "drugom pošumljavanju", o pridošlicama koje razaraju civilizacijsku jezgru. Možda ćemo govorenje o gradu sada moći dovesti barem do oponašanja krležijanskog diskursa. Između dva rata ključna je riječ bila blato, blato na tek nekoliko koraka od novih i raskošnih hotela svjetlosne godine udaljenih od načina života velike većine. Nešto su kasnije gradske ulice govorile o sukobu funkcionalizma i socijalističke ideologije.

Za proteklo Tuđmanovo razdoblje ništa nije karakterističnije nego priča Cvjetnog trga, Preradovićevog, Margaretskog ili kako ga god zvali. Njegovo preoblikovanje izazvalo je proteste širokog kruga prije svega oporbenih komentatora. Hvala bogu, gradski se život pokazao jačim od uniformnog popločavanja kojemu je žrtvovana atmosfera nekadašnjeg trga, ali nema više oglasnih stupova, nema drveća, nema tragova postupnog nastajanja. Postoji sigurno mjesto, tzv. pješačka zona. Dnevna soba otvorena svima.

U gradovima stvari nisu jednoznačne. Popločavanje centra bilo je moguća metafora za unificirajući, nedemokratski poredak. S druge strane snažno zastupanje konzerviranja često ima nacionalističke konotacije.

Navest ću, dosta pojednostavljeno, nekoliko političkih i teorijskih argumenata koji se pojavljuju u opreci konzerviranja/inovacije. Michel Foucault smatrao je da moramo biti krajnje sumnjičavi spram svega što želi biti "povratak u...". Njegove primjedbe o povijesti prostora paradigmatične su za niz manje lucidnih izraza suvremenog raspoloženja: "Velika opsesija devetnaestog stoljeća bila je, kao što znamo, povijest: njezine su teme bile razvitak, napetost, kriza i ciklus; prošlost koja se nepretano akumulira, velika težina mrtvih muškaraca i prijetnja novog ledenog doba... Sadašnja će epoha možda prije svega biti epoha prostora. U razdoblju smo simultanosti, razdoblju jukstapozicije, razdoblju bliskog i udaljenog, usporednog, raspršenog... Možda bismo rekli da određeni ideologijski konflikti koji pokreću današnje polemike suprotstavljaju pobožne potomke vremena odlučnim stanovnicima prostora..."

Osjetljivost za prostornu dimenziju društvenog života jamačno raste. Nitko više ne može ignorirati činjenicu da je prostor presudan za život zajednice i djelovanje moći... Naravno, ne "prostor" općenito nego zbiljski prostori. Živimo unutar sklopa odnosa koji određuju mjesta, a ta se mjesta ne mogu svoditi na bilo koja druga. Utopije su pak po definiciji nezbiljski prostori. Heterotopija je pak u stanju jukstapozirati u jednom jedinom zbiljskom prostoru niz prostora i mjesta koji su uzajamno nespojivi. Prostor iluzije pokazuje svojstva zbiljskih prostora. Heterotopije stvaraju savršen, sređen, besprijekoran prostor u punoj opreci s zbrkom, iskrivljenošću i neredom prostora življenja. Funkciju heterotopije poprimaju klasične građevine, spomenici, groblja... Ponekad i trgovi. To su prostori koji su "izvan", *drugačiji*.

Uzbuna oko Cvjetnog trga odnosila se na ne posve središnji trg u jednom ne posve središnjem gradu Evrope. No što je središnje i što priznajemo kao važno? Kada se naša nespremnost da prihvatimo utvrđeni poredak, hijerahiju u povijesti i zemljopisu, pretvara u provincijsku, ograničenu, glupu, reakcionarnu nostalgiju?

Među bezbroj definicija moderne ima i onih koje koriste konstrukciju vremena i prostora. Projekt moderne upućen je prema naprijed, u sutrašnjicu, za njega je svijet nešto što treba popraviti. Nacionalizam je također vremenski/prostorna konstrukcija, njegova se jezgra definirala kao teritorijalni historicitet. Posljedice prostorno/vremenskih mitova često su smrtonosne. U odlukama o gradskim trgovima ulog je manji. Ali vizualna prezencija tih mitova upravo se tu snažno očituje.

Nadežda Čačinović